

GEEN NEDERLANDER LIGT ER WAKKER VAN,
GEEN VLAMING KAN ERVAN SLAPEN

Over de onzichtbare kloof tussen noord en zuid.

TWEEENDERTIGSTE
PACIFICATIELEZING

GEEN NEDERLANDER
LIGT ER WAKKER VAN,

GEEN VLAMING
KAN ERVAN SLAPEN

Over de onzichtbare kloof tussen noord en zuid.

PETER VANDERMEERSCH

De Pacificatielezingen vzw organiseert prestigieuze lezingen die de rijke erfenis van de Pacificatie van Gent (1576) levend houden.

Lieven Decaluwe, Gent; Igno Sutorius, Breda; Stefaan D'haeze, Gent;
Aloys Tijdink, Haaren; Miet de Bosschere, Oegstgeest; Jan De Winter, Gent;
Wim Vanbiervliet, De Pinte; Hubert De Saedeleer, Sint-Martens-Latem;
Lia Voermans, Zundert

www.pacificatielezingen.org
Zetel: Kasteellaan 72 – B-9000 Gent

De tweeëndertigste lezing werd gehouden in Breda op 7 november 2015

© Peter Vandermeersch

© De Pacificatielezingen vzw

Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of vermenigvuldigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke ander wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en auteur.

GEEN NEDERLANDER LIGT ER WAKKER VAN,

GEEN VLAMING KAN ERVAN SLAPEN

Over de onzichtbare kloof tussen noord en zuid.

Ik hoop dat u het beseft, maar dit is een bijzondere Pacificatielezing. Dat zal natuurlijk elke spreker denken die de eer te beurt valt om deze lezing te mogen houden, maar, neem het van mij aan: dit jaar is het wel degelijk een bijzondere lezing. Dat heeft niet zozeer te maken met mij, vrees ik. Maar met het jaartal waarin ik deze lezing mag houden.

Dit jaar herdenken we met zijn allen het feit dat Willem I zichzelf op 16 maart 1815, 200 jaar geleden dus, uitriep tot koning der Verenigde Nederlanden en hertog van Luxemburg, waarna hij op 21 september 1815 in Brussel werd ingehuldigd als Koning Willem I. Daarmee was het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden een feit. Het zou vijftien jaar bestaan. Zo tussen 1824 en 1828 zag het er zelfs naar uit dat het nog zou lukken ook. Dat het amalgaam tussen Noord en Zuid echt wel toekomst zou krijgen. Dat het verenigde Nederland, waar nog altijd een klein aantal mensen van droomt, een feit zou worden.

Tot er op 25 augustus 1830 in de Munt in Brussel een opera werd gezongen en met *De Stomme van Portici* een brede revolutie in het zuiden werd losgemaakt. Dat zuiden ging zijn eigen weg. Zoals we weten zou het nog een tijdje duren voor Nederland zich bij die realiteit neerlegde. Pas in 1838 gaf Willem I zijn zogenaamde volhardingspolitiek – wat een mooi woord overigens – op. En pas in 1839 ondertekenden Nederland en België het ‘Verdrag van de 24 Artikelen’ en knoopten ze onderhandelingen aan over de scheiding, die pas in 1842 werden beëindigd.

‘Het staat vast’, zo schrijft emeritus hoogleraar Els Witte, ‘dat de relaties tussen Nederland en België na 1850 gespannen bleven. Slechts in kringen van letterkundigen lukte het om een aantal Nederlanders tot samenwerking te bewegen. Maar in de meeste andere kringen overheersten rancune en wrok en was er weinig animo om samen te werken’.

Laat mij hier alvast opmerken dat die 200ste verjaardag niet echt tot grootse festiviteiten heeft geleid. Ik las een uitstekend boek dat uitgegeven werd door *Ons Erfdeel*. Maar erg veel weerklank kreeg dat boek niet. En ik las een serie artikelen in *De Morgen*. Hier in Nederland besteedden noch *NRC*, noch *de Volkskrant*, noch *Trouw*, de drie brede kwaliteitskranten die ik in de loop van deze lezing wel eens meer zal citeren, aandacht aan deze verjaardag.

Enkel het weekblad *Elsevier* kwam met een aparte bijlage: 'Ons België'. Daar heb ik het straks nog over.

Zoals columnist Raymond van den Boogaard opmerkte in *NRC Handelsblad* (22 september 2015) herdacht Nederland het afgelopen jaar gek genoeg níét de verjaardag van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, maar 'slechts de rompstaat Nederland die bij het verdrag van 1839 ontstond'.

Of, zoals Els Witte de relatie tussen noord en zuid mooi typeerde: 'Rancune en wrok dus, en weinig animo om samen te werken'.

Zelf woon en werk ik intussen ruim vijf jaar in Nederland. Deze lezing leek mij een uitstekende gelegenheid om eens te kijken hoe het nu, pakweg de laatste jaren van de twintigste en de eerste vijftien jaren van de eenentwintigste eeuw, eigenlijk zit met die 'rancune en wrok en weinig animo om samen te werken'.

Ik ging dus nieuwsgierig op zoek naar het antwoord op enkele vragen. Kennen we elkaar? Hoe praten we over elkaar? Wat vinden we fijn aan elkaar? Schrijven we over elkaar? Kijken we naar elkaars televisie? Houden we van elkaar? Wat zeggen we over elkaar? Hoe is de toon van wat we beweren?

De journalist in mij ging op pad. Ik probeerde te observeren en te luisteren. Toetste wat uitspraken aan hun waarheidsgehalte. Probeerde hier en daar een paar dingen te tellen. En kwam tot een, ongetwijfeld erg onvolledig, maar wel boeiend beeld.

Ik neem u hier in deze prachtige Grote Kerk graag mee op mijn zoektocht. Laat mij u vast waarschuwen: ik kwam waarheden tegen en nonsens. Verstandige en minder verstandige mensen. Liefde en haat. Vriendschap en vervreemding. Belangstelling en onverschilligheid. En ook wel: grote woorden en kleine daden...

I. WE WERKEN INTENS SAMEN

Laten we onze zoektocht naar de relatie Vlaanderen-Nederland, die overigens soms ook een relatie België-Nederland is, beginnen met een belangrijke vaststelling: België/Vlaanderen en Nederland werken intens samen.

Ik zal niet uitputtend zijn, maar toch een paar voorbeelden.

Economisch. Van alle goederen en diensten die Nederland exporteert, gaat 13 procent, een zevende dus, naar België. Dat staat daarmee op de tweede plaats na Duitsland. Omgekeerd exporteert België jaarlijks 43 miljard euro naar Nederland, waarbij het ook enkel Duitsland moet laten voorgaan. België importeert vanuit geen enkel land zoveel als vanuit Nederland.

Dat de economieën van Vlaanderen en Nederland nauw met elkaar verbonden zijn, werd nog vorige maand (oktober 2015) bewezen met een gezamenlijke handelsmissie van Vlaanderen en Nederland naar Atlanta.

Politiek-bestuurlijk. Op dat vlak zijn we natuurlijk verankerd in de Benelux, al staat

ook dat verband de voorbije jaren ter discussie. Vlaanderen heeft sedert 1994, dus ook al meer dan twintig jaar, een goed functionerende eigen Hoge Vertegenwoordiging in Den Haag.

Militair. Ook op dat vlak werken we samen. Operationele marinestaven van België en Nederland zijn geïntegreerd tot één enkele staf. Nederlandse en Belgische F-16's bombarderen samen IS-doelwitten in Irak.

Maar de meest in het oog springende grensoverschrijdende samenwerking is ongetwijfeld de culturele. Vlaanderen en Nederland zijn sedert 1980 aan elkaar geklonken in de Taalunie (waarover Luc Devoldere in NRC van 13 juni 2013 zo mooi schreef dat die 'door Vlaanderen gewild en door Nederland aanvaard' is). We hebben sedert het begin van de jaren tachtig een erg actieve Brakke Grond in Amsterdam en sedert 2004 een huis in Brussel, de Buren. We hebben al twintig jaar een cultureel verdrag en we zijn straks, in 2016, samen gastland op de Buchmesse in Frankfurt.

Onze culturele band gaat soms wel heel erg ver, zo stel ik overigens vast. België en Nederland geven elkaar zelfs op het Eurovisiesongfestival heel graag het maximum van de punten. Ik wijs er in dit verband graag op dat ook het afgelopen jaar België wel degelijk 12 punten kreeg van Nederland. Jammer genoeg kon België geen wederdienst bewijzen aan zijn noorderbuur omdat Trijntje Oosterhuis met haar vreselijk slechte lied (om van die afgrijselijke jurk nog te zwijgen) de finale niet had gehaald.

En over voetbal zal ik het hier maar niet hebben. Het is tenslotte al 18 jaar geleden dat Nederland er nog eens in slaagde een interland van België te winnen.

II. MAAR DIE SAMENWERKING LOOPT SOMS VRESELIJK SPAAK

Op het eerste gezicht gaat het dus goed tussen ons. Economisch gaat het lekker, politiek-bestuurlijk zit het goed, cultureel doen we ons best. Om het met de woorden van de Vlaamse minister-president Geert Bourgeois, op 20 mei jongstleden, te zeggen: 'Jullie [Nederland dus] zijn de bevoorrechte partner.'

Dat alles neemt niet weg dat er behoorlijk wat pleisters zitten geplakt op het gezicht van de Belgisch-Nederlandse samenwerking. In de financieel-economische milieus van Amsterdam wordt men nog altijd behoorlijk opgewonden als je het hebt over de raid van Fortis op ABN-AMRO in 2007 en over het door de Nederlandse rechtbank als wanbeleid beoordeelde optreden van Belgische bestuurders. Dat de Belgen toen probeerden om de Nederlandse bank te kapen, is men niet vergeten.

In België is men dan weer niet de uitspraak vergeten van toenmalig minister Wouter Bos die midden in de Fortiscrisis sneerde naar België en beweerde dat Nederland 'de gezonde delen van de bank' had overgenomen en België had laten zitten met het zieke deel. Dat Nederlands-Belgische financiële debacle was nog maar half verwerkt of België en Nederland besloten om samen een trein te kopen. Want wij, Nederlanders en Belgen,

vonden het terecht een schande dat Brussel en Amsterdam per trein ogenschijnlijk verder van elkaar liggen dan Brussel en Londen of Brussel en Parijs. Dus gingen we samen shoppen en kwamen terecht in Italië, waar we de Fyra vonden. Het werd, zoals we allen weten, een majestueuze miskoop. Fyra staat tegenwoordig in de volksmond terecht als een complete mislukking. De trein werd na enkele weken van het spoor gehaald – een triest symbool van de mislukte samenwerking.

Overigens zie je in de naweën van het Fyra-drama meteen een groot verschil tussen België en Nederland. In België werd het heel snel stil, in Nederland installeerde het parlement een enquêtecommissie om na te gaan wat er fout liep, wie de verantwoordelijken waren en welke lessen moesten worden getrokken. Het meest markante moment van die hele enquête was ongetwijfeld de ondervraging door de Nederlandse parlementsleden van de Belgische spoorbaas Descheemaeker. De Nederlanders waren wat afgunstig dat België al met al voor veel minder miljoenen zijn broek scheurde dan Nederland. Waarop Descheemaeker als een moderne Tijl Uilenspiegel grijnsde dat ‘iedereen met de kaarten speelt die hij heeft’. Het was de slimme Belg die hier de Nederlanders een hak zette. Dat kwam hard aan in Den Haag.

Omdat Fyra en Fortis zulke successen waren besloten eerder dit jaar Albert Heijn en Delhaize tot een fusie. Of het een succes of een nieuwe mislukking wordt, weet ik natuurlijk niet. Ik las wel opvallend veel waarschuwendende woorden in de Nederlandse pers. In het *Financieele Dagblad* waarschuwde columnist Marcel Canoy bijvoorbeeld op 6 juli 2015: ‘Met Duitsers is het voor ons prima samenwerken, want we delen het arbeids-ethos. Ook met Engelsen gaat het prima. We delen dezelfde humor en als ze ergens tegen zijn, zeggen ze gewoon “interesting”. Maar met Belgen? Dat ligt veel subtieler. Zo is het bijzonder lastig in te schatten wanneer Belgen het ergens mee oneens zijn. Je moet ragfijne signalen opvangen, lastiger dan bij de Engelsen. Laat Nederlanders daar nu uitgesproken slecht in zijn, vooral mannen’.

Een consultant die betrokken is bij de fusie van Albert Heijn en Delhaize, vertelde me enkele weken geleden dat de Vlamingen hopen dat, door de fusie, de prijzen dalen. En dat de klanten van Albert Heijn hopen dat de kwaliteit van de producten stijgt. Het zou natuurlijk kunnen dat het resultaat juist omgekeerd zal blijken te zijn. Houd uw supermarktkarretje in het oog!

Ik kan nog even doorgaan. Zegt de naam Hedwigepolder u iets? De vorige Vlaamse minister-president, Kris Peeters, mag dan geroepen hebben dat ‘pacta sunt servanda’ ofwel dat afspraken moeten worden nagekomen, en de polder dus onder water moet worden gezet door de Nederlanders, het is blijkbaar een soort Vlaams Latijn dat Den Haag niet goed begrijpt. En ook de dossiers van de uitdieping van de Schelde en de IJzeren Rijn zorgen al decennialang voor kopzorgen tussen Vlaanderen en Nederland.

Dus ja. We werken samen.

Maar deze samenwerking leidt geregeld tot blutsen en builen. En soms tot diepe en open wonden.

III. MAAR CULTUREEL DOEN WE HET TOCH GOED?

Maar, zo hoor ik u zeggen, financieel-economisch en wat infrastructuur betreft gaat het misschien wat minder, cultureel doen we het toch goed? In januari 1995, twintig jaar geleden, ondertekenden Vlaanderen en Nederland toch een Cultureel Verdrag, dat het vehikel bij uitstek moest zijn voor culturele samenwerking in de Lage Landen?

Dat we dat twintig jaar geleden ondertekenden, vieren we dit jaar. Een koppel dat twintig jaar samen is – je hoort het niet meer zo vaak. Die viering werd zelfs grondig voorbereid. Al in 2013 waren er ronkende verklaringen in noord en zuid. Er zou, zo lees ik in het ambtelijke rapport van de commissie Cultureel Verdrag, een ‘enthousiasmerende campagne’ komen ‘met uitstraling naar alle bewoners van Vlaanderen en Nederland’. De viering zou een ‘startsignaal zijn voor een nieuwe samenwerking’. De verjaardag is het ogenblik om ‘het vernieuwd geloof in een sterk buitenlands imago als de regio van Rubens en Rembrandt’ uit te dragen. Wat een ambitie! Wat een mooie voornemens!

Ook in 2014 lees ik nog ronkende verklaringen. Maar toen werd ook duidelijk dat die ambitie niet met euro’s zou worden geschraagd. In een brief van 20 januari 2014 legde minister-president Kris Peeters heel veel nadruk op de inzet van reguliere middelen en sloot hij in elk geval de inzet van ‘extra middelen’ uit. En van zijn kant zei ook minister van Buitenlandse Zaken Frans Timmermans dat er ‘op dit moment geen extra middelen zijn’.

Nou goed. Op 8 februari jongstleden werd het feestjaar afgetrapt in Rotterdam. Aan excellenties geen gebrek. Minister-president Geert Bourgeois, minister van Buitenlandse Zaken Bert Koenders, de ministers van Cultuur Jet Bussemaker en Sven Gatz, burgemeester Ahmed Aboutaleb; ze waren er allemaal, en bewezen allen lippendienst aan de noord-zuidsamenwerking.

Hoe vreselijk pijnlijk dat amper een maand later, in maart van dit jaar, de negen leden van de commissie (een gemengd gezelschap van Vlamingen en Nederlanders) die het Cultureel Verdrag in beleid moet omzetten, collectief ontslag namen. Hun woorden konden niet helder genoeg zijn. ‘De commissie voelt onvoldoende steun en draagvlak vanuit de overheden. De adviserende kwaliteiten die de commissie te bieden heeft, worden daardoor slechts zeer ten dele benut. Daarbij reiken, mede door de steeds smallere taakstelling en financiële ruimte voor de commissie, de ambities van de leden verder dan de mogelijkheden die de opdrachtgevers bieden.’

Wat een mooie eufemistische zin, deze laatste: ‘De ambities van de leden reiken verder dan de mogelijkheden die de opdrachtgevers bieden.’ In een interview in *de Volkskrant* zei demissionair voorzitter Onno Hoes het minder omzachteld: ‘De ministers (daaronder

verstaan de Vlaamse en Nederlandse excellenties) nemen ons niet meer helemaal serieus. En dan zeg ik het nog heel netjes.' Het kwam erop neer, zo bleek, dat de Nederlandse en Vlaamse regeringen steeds minder geld hadden, en steeds minder advies vroegen aan de commissie. En ongevraagd advies bijna systematisch terzijde schoven. Onno Hoes: 'We respecteren onszelf iets te veel om daaraan mee te werken.'

Dat is dus, dames en heren, de pijnlijke realiteit van het Cultureel Verdrag. Ronkende verklaringen, dat wel. Maar iets van geblaas en wol komt dan in mij op. Overigens werd het relatieve onbelang van het Cultureel Verdrag misschien nog het scherpst onderstreept door het feit dat het ontslag van Onno Hoes en zijn collega's nauwelijks enige weerklank had. In Nederland bijvoorbeeld was *de Volkskrant* de enige krant die het een kort stukje waard vond.

En neen, ik wil echt geen zout in de wonde strooien. Maar zegt de prijs voor Vlaams-Nederlandse culturele samenwerking u nog iets? Die werd in 2009 in het leven geroepen door de toenmalige minister van Cultuur Bert Anciaux. Het zou een tweejaarlijkse prijs zijn die uitgereikt zou worden aan personen die zich verdienstelijk hadden gemaakt als culturele bruggenbouwers tussen Vlaanderen en Nederland. Aan de prijs was een geldbedrag van 25.000 euro voor elke laureaat gekoppeld. De prijs werd in 2009 uitgereikt aan Jozef Deleu en Jeroen Brouwers. In 2010, u hoort het goed, een jaar later, besliste minister Schauvliege, de opvolgster van Anciaux, om de prijs weer af te schaffen. Weg dus de prijs voor Vlaams-Nederlandse culturele samenwerking. De prijs bestond een heel jaar.

IV. 'DE ROL VAN DE MEDIA IS CRUCIAAL'

Nog even over de verjaardag van het Cultureel Verdrag. In aanloop tot de viering van de 20ste verjaardag van het Cultureel Verdrag werd, op 12 oktober 2012, in Antwerpen een ideeëndag gehouden over de vraag hoe die verjaardag gevierd kon worden.

In het verslag dat daarvan gepubliceerd werd lees ik:

'Twee aanbevelingen die door alle workshops werden gedragen en die op verschillende momenten tijdens de ideeëndag naar voren kwamen zijn de volgende:

1. Het is van belang om bij de financiering van de viering in 2015 bedrijven en andere private partners te betrekken' [met andere woorden: we geloven niet dat de overheid er de nodige middelen in wil investeren; daar had ik het zonet over];
2. De rol van de media is cruciaal en hun kracht moet beter worden benut. Via de media kunnen we elkaars cultuur beter leren kennen.'

De media. Die ken ik een beetje. Laten we daar even bij stilstaan. Om te beginnen een belangrijke vaststelling die hier niet kan ontbreken. De kranten, die op papier en digitaal dagelijks nog vele miljoenen Vlamingen en Nederlanders bereiken, zijn sedert enkele

jaren voor het merendeel in handen van Vlaamse uitgevers. Ook boven de Moerdijk. Wat dat betreft is er dus uitstekende integratie.

De Persgroep van Christian van Thillo controleert niet enkel *De Morgen*, *De Tijd* en *Het Laatste Nieuws* in het zuiden, maar in het noorden ook *Trouw*, *Algemeen Dagblad*, *de Volkskrant*, *Het Parool* en sinds vorig jaar ook de regionale kranten van het vroegere Wegenerconcern. Daarmee werd het totale aandeel op de Nederlandse markt van de betaalde papieren kranten van de Persgroep 51 procent.

Eind 2014 kwam ook die andere grote Vlaamse speler op de Nederlandse markt. Nadat Corelio al in 2009 tevergeefs had geprobeerd om NRC te kopen, slaagde Mediahuis, waarin Corelio en Concentra hun krachten bundelden, er een jaar geleden in om NRC Media te kopen. Als je daaraan toevoegt dat Concentra in 2014 ook al Media Groep Limburg kocht, dan is het plaatje van de Vlaamse dominantie op de Nederlandse markt rond. Enkel het concern van *De Telegraaf* en de regionale kranten in het noordelijke Friesland en Groningen zijn niet in Vlaamse handen. Voorlopig.

Wat misschien nog opvallender is dan die naakte cijfers: die hele overname door Vlaamse uitgevers van het Nederlandse krantenlandschap passeerde zonder ook maar één lezersbrief of oprisping, laat staan een noemenswaardig debat.

Piet Bakker, lector massamedia en digitalisering, schreef daarover in het Nederlandse magazine over journalistiek, *Villamedia* (april 2015, 47 e.v.): ‘Er waren geen spandoeken, geen bedrijfsbezettingen. Journalisten kaaptten de krant niet, de vakbond riep geen staking uit, er werden geen Kamervragen gesteld. Het herschikken van de Nederlandse krantenmarkt voltrok zich in gepaste stilte’.

Een van mijn voorgangers bij NRC, de legendarische J.L. Heldring, vroeg zich daarover op 8 juli 2010 in een column in *NRC Handelsblad* al af: ‘Zou Nederland, dat jarenlang vóór liep op Vlaanderen, hebben zitten slapen, althans niet gemerkt hebben wat er vlak over de grens, en nog wel bij taalgenoten, aan de hand was, totdat het zich plotseling gedwongen zag grote delen van zijn kwakkelende pers aan Vlamingen toe te vertrouwen?’ Maar eigenaarsverhoudingen mogen op zichzelf interessant zijn, ze zeggen weinig over de inhoud. Of Vlaamse kranten over Nederland schrijven en vice versa wordt bijvoorbeeld bepaald door correspondenten. Er bestaat een lange traditie van Vlaamse correspondenten in Nederland en vice versa. Niemand minder dan Willem Elsschot was bijvoorbeeld correspondent voor de *Nieuwe Rotterdamse Courant*. Die NRC heeft nog steeds, zoals verschillende Nederlandse media, een vaste vertegenwoordiging in Brussel, al moet daaraan toegevoegd worden dat veel van die mensen meer met de EU en de Navo bezig zijn dan met de Wetstraat of het Martelarenplein. Laat staan met de Dorpsstraat. *De Standaard* had in de jaren negentig een vaste correspondent in Nederland, maar riep die begin 2000, samen overigens met de correspondenten in Frankrijk en Duitsland, om financiële redenen terug.

De VRT had tussen 2013 en 2015 een vaste correspondent in Den Haag, maar ook zij is terug in Brussel. Daarmee heeft geen enkel groot Vlaams of Belgisch mediabedrijf nog een vaste verslaggever in Nederland.

Een beperkt aantal Nederlandse journalisten werkte de afgelopen decennia voor Vlaamse kranten (René de Bok bijvoorbeeld leidde kort het *DS Magazine*, Derk-Jan Eppink werkte voor *NRC* en *De Standaard*), een handvol Vlamingen is op Nederlandse redacties aan de slag. Echt florissant is dat beeld dus niet.

V. SCHRIJVEN WE OVER ELKAAR?

Nu kun je natuurlijk opwerpen: je hoeft geen correspondenten te hebben in Vlaanderen om er veel over te schrijven, en vice versa. Hoe zit dat eigenlijk? Hoeveel aandacht hebben Nederlandse kranten, laten we bijvoorbeeld de drie kwaliteitskranten nemen, voor België, en hoe evolueert die aandacht?

Met die vraag ging ik, in het kader van deze lezing, langs bij mijn goede collega Marianne Vermaak van de documentatiedienst van *NRC*. Zij kwam met opmerkelijke cijfers over de aandacht voor België in *NRC*, *de Volkskrant* en *Trouw*.

Uit haar telling blijkt om te beginnen dat de drie kwaliteitskranten de voorbije 25 jaar ongeveer evenveel belangstelling tonen voor wat zich bezuiden de Moerdijk afspeelt. Het is dus niet zo dat je kan zeggen dat *Trouw* veel aandacht heeft, *NRC* weinig en *de Volkskrant* daar ergens tussenin zit.

Een tweede vaststelling: in de voorbije 25 jaar was er nooit méér aandacht voor België dan in 1996. Dat is begrijpelijk. Het is het jaar van de arrestatie van Marc Dutroux en de witte mars. In dat jaar schrijven de drie genoemde kranten elk gemiddeld 300 stukken over België; één stuk per krantendag.

Dat aantal kalfst snel af en blijft afkalven. Tien jaar later, in 2005-2006, schrijven de kranten tussen de 100 en de 150 stukken over België. In tien jaar is de aandacht voor België dus gehalveerd. Nog eens een kleine tien jaar later, in 2014, zijn dat tussen de 50 en de 100 stukken. Dus nu zitten we gemiddeld met zijn drieën eerder op één keer per week, dan één keer per dag.

Ik moet zeggen dat ik zelf behoorlijk schrok van deze cijfers. Je ziet de grafiek zo naar beneden gaan.

Marianne Vermaak deed hetzelfde onderzoek voor aandacht voor Nederland in *De Morgen* en *De Standaard*. Hier zocht ze de databanken af op het woord 'Nederland' in de inleiding van de stukken. Tussen 2000 en 2012 blijven beide kranten per jaar ongeveer 1.500 verhalen schrijven over Nederland. Toch drie per dag. Maar 2013 en 2014 zijn voor beide kranten de jaren met het laagst aantal artikelen over Nederland. Of ook hier die dalende cijfers een trend inzetten weet ik niet.

Soms schrik je overigens behoorlijk hard van wat we dan over elkaar schrijven. Daar

kom ik straks nog op terug, maar ik kan nu al zeggen: de clichés worden niet gemeden. De correspondent van *de Volkskrant* Rob Gollin vroeg zich bijvoorbeeld af in zijn afscheidsstuk na vijf jaar België op 15 juli 2003: ‘Waarom heeft u zo’n hekel aan die Hollanders?’ Hij gooide alle frustratie in zijn stuk: ‘Uw huisbazen zijn misdadigers. Uw garagisten zijn incompetent. Uw wegen zijn beroerd. Efficiënt zakendoen is u vreemd. Nooit belt u terug. U luncht. Rommelen in de marge is een tweede natuur. Uw bureaucratie is Oost-Europees’. Vijf jaar had de man in België gewoond. Dit was zijn samenvatting van het land.

Over de schrijvende pers gesproken. Laat me toe hier even hulde te brengen aan het tijdschrift *Ons Erfdeel*, dat onder leiding van Jozef Deleu en Luc Devoldere al meer dan een halve eeuw moedig aan de weg timmert. Je kan dit niet genoeg prijzen. Maar per definitie blijft het effect van dit blad op de brede publieke opinie en zelfs op intellectueel Vlaanderen en Nederland erg beperkt.

VI. KIJKEN WE NAAR ELKAARS TELEVISIE?

Opinies worden gevormd door kranten. Imago’s door televisie. Lange tijd was de televisie een bepalende factor in de vorming van een gemeenschappelijke publieke opinie in Vlaanderen en Nederland. Mijn generatie, zeg maar de mensen die geboren zijn in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw, groeide in de jaren zeventig en tachtig op met de Nederlandse televisie. Sonja Barend met haar brede lach, Willem Duys en zijn goudvis, Avro’s Toppop, de *Berend Boudewijn Kwis*, *De Stille Kracht*, *Keek op de Week* met Van Kooten en De Bie, (o ja, en ook de *PinUp Club* met de Vlaamse Wendy van Wanten). En op Oudejaarsavond keken we natuurlijk naar de conference van Wim Kan. Zonder de Nederlandse olieballen, maar wél Wim Kan.

Het Nederlandse televisieland leek vanaf de Vlaamse bank – Vlamingen zeggen van in de Vlaamse zetel – veel boeiender dan de BRT, die zich nog lang niet ontvoogd had.

Op 1 februari 1989 veranderde dat eensklaps met de komst van de commerciële televisie in Vlaanderen. Kijkers keken niet langer naar de VRT, die hard wakker geschud werd uit een hooghartige winterslaap, maar óók niet langer naar Nederland. Voor een hele generatie kijkers lag Nederland plots heel wat verder. Slechts enkele klikken op de afstandsbediening weliswaar, maar wel een klik te veel.

Tot op zekere hoogte gold hetzelfde in de andere richting. De Nederlandse jeugd van de jaren zestig en zeventig keek naar *Axel Nort*, *Johan en de Alverman* en *Kapitein Zeppos*.

Hoeveel Vlamingen juist naar Nederland keken, is moeilijk te achterhalen. Maar ik lees schattingen van twintig tot vijftienvintig procent van de Vlamingen, die, zoals Geert van Istendael (*Het Onverenigd Koninkrijk*, 2015, 227) zegt, ‘van vuilnismen tot bankier en linkse intellectueel’ elke avond naar een of andere Nederlandse televisiezender keken.

Hoe zit dat nu eigenlijk?

Het leek mij bijzonder interessant om na te gaan hoe die cijfers de voorbije jaren zijn geëvolueerd. Want dat de kijkgewoonten veranderden in Vlaanderen na de komst van VTM, intussen toch ook al meer dan een kwarteeuw geleden, dat weten we wel. Maar hoe zit het sindsdien?

Ik stelde de vraag aan de VRT. Jo Martens van de studiedienst van de publieke omroep leverde mij bijzonder interessante cijfers. Uit de metingen van de VRT blijkt dat vorig jaar per dag welgeteld 5,9 procent van de Vlamingen van 4 jaar en ouder minstens tien minuten keek naar NPO 1, 2 of 3, zoals de oude zenders Nederland 1, 2 en 3 tegenwoordig heten. Vijftien jaar geleden was dat nog ruim twee keer zoveel.

Per week betekent het dat één op de vijf Vlamingen minstens tien minuten naar Nederland kijkt. Maar ook hier geldt: vijftien jaar geleden waren dat er twee op de vijf.

Sterker nog. Het zijn vooral 65-plussers die naar Nederland kijken. Zij zijn met twee keer zoveel als de 25- tot 44-jarigen.

Wat is dan populair? André van Duin, *Spoorloos*, *Midsomer Murders*, *Blauw Bloed* en natuurlijk de Champions League. We vinden de Nederlandse tv dus voor misdaad en voetbal. Samengevat kan je zeggen dat aan het begin van deze eeuw nog twee op de vijf Vlamingen tien minuten naar de Nederlandse tv keek. Dat is nu gehalveerd. Het zijn bovendien de ouderen die dat nog doen. De jongeren zijn zo goed als verdwenen.

Hoe zit het andersom? Dan is het nog erger. Minder dan 5 procent van de Nederlanders kijkt op dagbasis naar de VRT. In 1998 keek ruim een derde van alle Nederlanders wel eens op weekbasis naar de VRT. In 2014 is daar een maand voor nodig! Naar wat kijken ze? Vooral naar misdaadseries, een beetje naar wielrennen en, leve de clichés, ook wel naar een kookprogramma als *Dagelijkse kost*. De VRT, zo reageerde Femke Konings van de stichting Kijkonderzoek in Nederland, is voor een Nederlands publiek in grootte hiermee vergelijkbaar met National Geographic Channel, MTV of Nickelodeon.

Samengevat. We kijken nog nauwelijks naar elkaars televisie. En ook hier gaan de cijfers de voorbije jaren erg snel achteruit.

Over de commerciële televisie wil ik het niet eens hebben. Anno 2016 kan meer dan 95 procent van de Nederlanders niet kijken naar VTM of VT4. En er is bijna geen Vlaming die naar RTL of SBS kan kijken.

Aan goede wil van cultuur- en beleidsmakers weer geen gebrek. Joop Daalmeijer (voorzitter van de Nederlandse Raad voor Cultuur) pleitte in december 2011 nog voor één publieke Vlaams-Nederlandse tv-zender voor cultuur en informatie. Dat is een mooi pleidooi. Maar ik vrees dat ik het volmondig eens ben met Chantal Pattyn, nethoofd van Klara, die op dit voorstel reageerde met een klaar en duidelijk 'daar zit niemand op te wachten'.

Natuurlijk zijn er uitzonderingen. Jan Mulder heeft de afgelopen jaren aan België geleerd

wat goed voetbal is en Goedele Liekens aan Nederlanders hoe ze zich in bed moeten gedragen. Bart Peeters ging naar Nederland en Paul de Leeuw kwam naar Vlaanderen. Maar het bleven uitzonderingen.

Tot slot van dit hoofdstuk nog dit: of social media ons echt dichterbij elkaar hebben gebracht, daar twijfel ik aan. In de lijst van de meest invloedrijke twitteraars in Vlaanderen zie ik in elk geval nauwelijks of geen Nederlanders, en vice versa.

VII. WILLEN WE ONS WEL IN ELKAAR VERDIEPEN?

Nauw met dat alles samenhangend is mijn vaststelling dat onze publieke opinies in een aantal gevallen verder en verder uiteen groeien. We schrijven minder over elkaar, we kijken minder naar elkaars programma's en we dreigen elkaar minder te begrijpen.

Sterker, we willen in een aantal gevallen elkaar niet begrijpen. Het treffendste voorbeeld daarvan uit de voorbije jaren is ongetwijfeld het debat over Zwarte Piet dat hier in Nederland in alle hevigheid en heftigheid heeft gewoed. Dat was een razend interessant debat. Want het gaat ergens over. Over de spanning tussen traditie en moderniteit. Over racisme en integratie. Over gevoelens van de meerderheid en het kwetsen van een minderheid. Over een verleden en een toekomst. Over een kinderfeest en de Verenigde Naties.

Dat, zo blijkt uit de overgrote meerderheid van reacties op dat Nederlandse debat, heeft Vlaanderen nog steeds niet begrepen. Daar beperkten de reacties zich tot hoongelach, schampere opmerkingen en totaal onbegrip. Het is maar één voorbeeld van het verdwijnen van een gemeenschappelijke publieke opinie. Of van de wil om zich in elkaar te verdiepen.

Omgekeerd, maar daar heb ik het straks over, geldt vanzelfsprekend het onbegrip waarmee Nederland bijvoorbeeld naar de Belgische politiek kijkt. Of erger nog: onwil ten toonspreidt om er zelfs maar naar te kijken.

VIII. WAARDEREN WE ELKAARS SCHRIJVERS?

Maar, zult u zeggen, er is toch een grote belangstelling voor de literatuur?

Dat is een gebied waar er inderdaad de voorbije decennia veel is veranderd. Heel veel. Weet u nog dat Gerrit Komrij, in zijn beroemde bloemlezing *De Nederlandse poëzie van de 19de en 20ste eeuw in 1000 en enige gedichten* (1979) de Vlamingen nog in een aparte categorie rangschikte? Zij hoorden volgens hem thuis in de categorie van 'de zonderlingen, de studenten, de Vlamingen en de vroeggeknakten'. Gelukkig bevat de herziene editie (1987) van deze bloemlezing poëzie van vele voorheen overgeslagen Vlaamse dichters (geciteerd door Brouwers, *Sire, er zijn geen Belgen*, 55).

Dat onbegrip voor wat er in Vlaanderen gebeurde was in de laatste decennia van de vorige eeuw wijdverspreid. *Elsevier*-recensent Wim Zaal (geciteerd in *Elsevier, Ons België*,

76) schreef in de jaren tachtig van de vorige eeuw dat ‘Nederlanders Vlaanderen niet als geletterd zien maar als één plezant banket van frieten, kalfsgebraad en bier’. Rob Schouten schreef in *Vrij Nederland* (26 september 1987) dat het de ‘meeste Nederlanders worst zal zijn’ wat die Vlaamse literatuur eigenlijk voorstelt.

En is het niet onbegrijpelijk dat exact 25 jaar geleden, in 1990, Ton Anbeek in zijn *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur tussen 1885 en 1985* (Amsterdam 1990) de moderne Nederlandse letterkunde behandelde zónder de Vlaamse erbij te betrekken? ‘Een Vlaming telt pas mee als een Amsterdamse uitgeverij zich in hem gaat interesseren’, schreef hij daar.

Het is dan ook terecht dat Jeroen Brouwers bij een toespraak in Gent in 1992 zei: ‘Het doet mij verdriet en het komt mij als ernstig onrechtvaardig voor dat in Nederland geen werkelijke, diepgaande kennis bestaat van het werk van Vlaanderens grote schrijvers. Willem Elsschot daargelaten. Louis-Paul Boon daargelaten.’

Op dat vlak is, ik zei het al, natuurlijk veel veranderd in de voorbije, pakweg, vijftien jaar. In de 21ste eeuw zijn er veel Vlamingen wier romans gretig aftrek vinden en die door critici aan de borst worden gedrukt. Of het nu om de nieuwe Tom Lanoye, Herman Brusselmans, Dimitri Verhulst, Kristien Hemmerechts, Ivo Victoria of Erwin Mortier gaat – automatisch krijgen ze paginagrote recensies in de Nederlandse kranten. David Nolens, Saskia de Coster en de te vroeg overleden Thomas Blondeau zijn populair in Nederland. In 2012 schreef Lanoye, als eerste Vlaming sedert Hugo Claus in 1989, het Boekenweekgeschenk. In 2015 deed Dimitri Verhulst dat. En in 2016 zullen Nederland en Vlaanderen weer samen gastland zijn op de Frankfurter Buchmesse.

Trouw kopte op 8 mei 2010 over een ‘Opbloeiende liefde voor Vlaamse literatuur’ en bezong de kwaliteiten van Tom Lanoye, Dimitri Verhulst, Stefan Brijs, Saskia de Coster, Yves Petry, Annelies Verbeke, Peter Terrin, Bernard Dewulf en anderen.

Van de laatste vijftien keer dat de Gouden Boekenuil werd uitgereikt ging hij twaalf keer naar Nederlanders. De AKO Literatuurprijs ging in diezelfde periode viermaal naar Vlamingen (met een opmerkelijke versnelling de jongste jaren: 2009, 2010, 2012 en 2014). De Libris Literatuur Prijs ging sedert begin deze eeuw drie keer naar Vlamingen (2009, 2010 en 2011). De VSB Poëzieprijs twee keer. Twee Nederlandse dichters (Ramsey Nasr en Joke van Leeuwen) werden stadsdichter van Antwerpen.

IX. MAAR LEZEN WE ELKAARS BOEKEN?

En toch. Ondanks al deze lovende woorden over samenwerking en appreciatie blijft er een kloof, volgens sommigen zelfs een ravijn.

In een Taalunieonderzoek van 2005 antwoordde 48 procent van de Vlamingen ontkenkend op de vraag ‘Kent u een Nederlandse auteur?’ Van de Nederlandse ondervraagden in diezelfde peiling kon 72 procent geen enkele Vlaamse auteur noemen.

Eind 2014 publiceerde Carlo van Baelen in opdracht van de Nederlandse Taalunie een onderzoek naar het literair grensverkeer. Daaruit bleek dat dat grensverkeer erg beperkt is. Zijn conclusies zijn helder:

- Nederlandse en Vlaamse lezers hebben een sterke voorkeur voor literatuur uit hun eigen gebied.
- Nederlandse literatuur is in Vlaanderen wat beter beschikbaar dan dat Vlaamse schrijvers hun boeken in Nederland kunnen slijten.
- In boekhandels, bibliotheken, op scholen en bij de leesclubs over en weer worden voornamelijk boeken van schrijvers van eigen bodem aangeboden.
- Nederlanders en Vlamingen lezen elkaars kranten, tijdschriften en boeken te weinig.
- Naar deelcategorie blijken de non-fictie en het kinder- en jeugdboek qua grensverkeer het meest onevenwichtig.
- Fictie is iets minder landgebonden.
- Literaire prijswinnaars krijgen respons over de grens, weliswaar met vertraging en in mindere mate dan in het thuisland van de auteur.

We leven ook literair in heel erg gescheiden werelden. Soms. Want het beeld is genuanceerd. Bij de dramatische dood van Joost Zwagerman, in september jongstleden, besteedden kranten in noord én zuid vele bladzijden aan deze Nederlandse schrijver. Maar bij de dood van Jef Geeraerts op 11 mei van dit jaar werd de kloof heel duidelijk. *De Standaard* pakte uit met een halve voorpagina en negen pagina's van het kunstkatern. *NRC* zette de dood van de schrijver weg op minder dan een kwart pagina op pagina 7 van het cultuurkatern, een van de laatste pagina's van de krant.

Daarom ook is het op zijn minst opmerkelijk, en misschien zelfs eigenaardig, dat eind juni van dit jaar een 'literaire canon vanuit Vlaams perspectief' werd gepubliceerd met 51 namen van Vlaamse auteurs. Dus wel Cyriel Buysse en Hendrik Conscience. Geen Marsman, Jan Wolkers of Simon Vestdijk. Op pagina 2 van *NRC* (1 juli 2015) schreef een verwonderde redacteur daarover: 'Joost van den Vondel en Hugo Claus zijn de belangrijkste schrijvers van de Nederlandse literatuur. De faam van Wolkers, Vestdijk en Kouwenaar reikt niet tot in Vlaanderen.'

Overigens mag het met de, zeg maar 'hoge' literatuur, misschien niet zo slecht gesteld zijn; maar luister eens naar wat de Vlaamse schrijver van thrillers Jo Claes zei toen hij op 28 mei 2015 De Gouden Strop won: 'Tussen Nederland en België staat een Chinese Muur.' Claes vertelde op het podium dat hij twee jaar geleden in zijn woonplaats Leuven tevergeefs had gezocht naar het boek van de toenmalige Strop-winnaar, de Nederlander Michael Berg. 'Het is intriest', zei Claes. 'In Vlaanderen kent men de boeken van de bovenburen niet en in Nederland weet men niet wat er in het zuiden gebeurt in de misdaadliteratuur'. Des te onbegrijpelijker noemt hij het dat Scandinavische en IJslandse thrillers in beide landen wél gretig worden gelezen.

Dat Vlaanderen zich daar drukker over maakt dan Nederland, formuleerde de Nederlandse, maar in België wonende schrijver Jeroen Brouwers mooi in zijn essaybundel *Vlaamse Leeuwen* (1994). ‘De onoverbrugbaar gebleken kloof tussen Nederland en Vlaanderen: er is geen Nederlander die er wakker van ligt, en geen Vlaming die ervan kan slapen.’ (*Ons België*, 76)

X. SPREKEN WE WEL DEZELFDE TAAL?

Als we het over literatuur hebben, hebben we het natuurlijk over taal. Om eerlijk te zijn: tot ik ruim vijf jaar geleden in Nederland kwam werken, nam ik voetstoots aan dat het voor Nederlanders vanzelfsprekend is dat ook Vlamingen Nederlands spreken. Weliswaar doen we dat met een ander accent en zo nu en dan een ander woord; maar geldt dat ook niet voor het verschil tussen het Frans dat in Nice wordt gesproken en het Parijse Frans? Niemand zal beweren dat het ene Frans is en het andere niet.

Dat blijkt niet zo vanzelfsprekend met het Nederlands. In 1986 schreef Ten Braven in *Vrij Nederland* (23 augustus 1986) naar aanleiding van Claus’ roman *Het verdriet van België* dat hij ‘alleen al door het taalgebruik de grootste moeite had zich er doorheen te martelen’. Hij sprak van ‘brabbelnederlands’ van Claus, samengesteld uit ‘een kunstmatig samenspraaksel van gallicismen, fantasieevlaams, namaakvlaams, boerenvlaams en Nederlands’. ‘De ABN-spreker’, aldus Ten Braven, ‘verkneukelt zich in de kinderlijke bloemrijkheid van het onbedorven boerenvolkje.’ (geciteerd door Brouwers, *Sire*, 48-49)

En luister eens naar wat Jeroen Brouwers in 1988 vertelde: ‘Een Nederlands schrijver, goed ingevoerd in de Vlaamse letteren, deed een jaar of tien geleden de hoofdredacteur van een Nederlands opinieblad het voorstel tot het schrijven van een wekelijkse, of eventueel tweewekelijkse, of desnoods maandelijks rubriek over Vlaamse literatuur. Antwoordde de hoofdredacteur: ‘Hoezo? Wij hebben toch ook geen rubriek over Litouwse of Vuurlandse literatuur?’ (*Sire*, 52)

De mooiste typering over het verschil tussen Nederlands en Vlaams in de oren van Nederlanders las ik bij Willem Frederik Hermans (*Houten leeuwen en leeuwen van goud*, 1979): ‘Het in België geschreven Nederlands en de taal die daar te lande wel eens als Hollands wordt aangeduid, vertonen zo ongeveer dezelfde verschillen en overeenkomsten als twee dochters van een moeder, die in verschillende gezinnen zijn grootgebracht.’ (Geciteerd bij Brouwers, *Sire*, 11)

Nu zou je denken dat we in Vlaanderen en Nederland intussen wel belangstelling hebben gekregen voor de varianten op het Nederlands die in België en Nederland worden gesproken. Niks is minder waar.

De Standaard publiceerde begin 2015 het ‘gele boekje’, een lijst met 1.000 Belgisch-Nederlandse leenwoorden. Van vele honderden woorden, zinswendingen en uitdrukkingen die Van Dale als ‘Belgisch’ markeert, zei de redactie van *De Standaard* in dat boekje dat ze

die voortaan als standaardtaal beschouwt.

Een parlementair kan dus in plaats van een parlamentslid, een koersfiets in plaats van een racefiets, een lopende meter in plaats van een strekkende, een kepie in plaats van een pet, een kwakkel in plaats van een canard, een denkpijpe in plaats van een denkrichting, en ga zo maar door.

‘Met deze lijst scheuren we Vlaanderen niet af van Nederland’, schreef hoofdredacteur Karel Verhoeven in een inleiding. ‘Wij blijven binnen de normen van het Standaardnederlands, hetzelfde Nederlands dat in Nederland als correct geldt. Maar we verbreden het Standaardnederlands met taal die in Vlaanderen door professionele taalgebruikers in formelere contexten als deugdelijk ervaren wordt’.

Dat een krant als *De Standaard* dit doet is niet niks. Nederland heeft het niet eens opgemerkt. Of toch: de doorgaans goede correspondentie van *de Volkskrant* Leen Vervaeke schreef er één stukje over. Geen van de andere Nederlandse kranten of tijdschriften besteedde er een letter aandacht aan.

Ach, misschien trap ik daarmee in de val die Jeroen Brouwers al vele jaren geleden opmerkte toen hij schreef: ‘Vlamingen kunnen alles verdragen, behalve afkeurend commentaar van enige Nederlander op hun taal... Maar waar hem echter de holleblok blijft wringen, is het feit dat de Hollander geen belangstelling heeft voor een gemeenschappelijke taal voor zover die zou neerkomen op het klakkeloos accepteren van allerlei Vlaamse woorden die niets toevoegen aan het Nederlands’. (*Sire*, 49)

Dan schaar ik me liever volmondig achter Geert van Istendael wanneer hij schrijft: ‘In Nederland bestaat de neiging om cultuur en zelfs taal te zien als beperkt tot het eigen grondgebied. Wat taal betreft is dat een gedachte die we dienen te bestrijden, zo niet, dan volgt ondergang.’ (*Het Onverenigd Koninkrijk*, 224)

‘Beperkt tot het eigen grondgebied’, schrijft Van Istendael. Daar moest ik weer aan denken toen nog maar twee maanden geleden Frits Spits zichzelf de opdracht gaf om de beste 90 Nederlandstalige liedjes ooit te selecteren. Let wel: niet de beste *Nederlandse* liedjes. Dat had hij kunnen doen. Maar hij koos voor de beste *Nederlandstalige* liedjes.

In die lijst van 90 staan welgeteld drie nummers die gemaakt zijn door Vlamingen. Op 48 vind je ‘Daar gaat ze’ van Clouseau. Op 49 ‘Liefde voor muziek’ van Raymond van het Groenewoud. En op 78 ‘Fantastig toch’ van Eva de Roovere. Dus wél André Hazes, Guus Meeuwis, Marco Borsato, Frank Boeijen, Bots en Normaal. Geen Kreuners, Nieuwe Snaar, Noordkaap, Bart Peeters, Jan de Wilde, De Mens, Kommilfoo, Yasmine of Gorki. Het zou grappig zijn als het niet zo treurig was. Wat een doofheid toch. Waar, voor zover ik heb kunnen achterhalen, de samensteller zich niet eens van bewust is.

Ik kan zo even doorgaan. Toen in 2014 De Bezige Bij, de Amsterdamse uitgeverij die overigens door de Vlaming Koen Clement wordt geleid, zijn vestiging in Antwerpen sloot, leidde dat in Vlaanderen tot veel ophef. Ik herinner me de tekenen van rouw daar-

over op de Antwerpse boekenbeurs, de opiniestukken in de Vlaamse kranten en de boze Vlaamse auteurs. In Nederland werd de sluiting schouderophalend ontvangen.

Lees nog even mee met de prachtige Ilja Leonard Pfeijffer in *nrc.next*, 6 juni 2011: ‘Alle Vlamingen worden uitgegeven in Amsterdam. Er bestaan geen Vlaamse uitgeverijen. Afgezien van Vlaamse uitgeverijen die wel bestaan, maar daar publiceren alleen huisvrouwen en gepensioneerde priesters’.

Hebben Nederlandse intellectuelen intussen door dat de taal die ten zuiden van Roosendaal gesproken wordt ook Nederlands is? Nou, daar schrik je soms van op. Begin dit jaar bracht *Elsevier*, naar aanleiding van 200 jaar Verenigd Koninkrijk, een special uit onder de titel ‘Ons België’.

In een hoofdredactioneel commentaar, vooraan in het blad, schrijft hoofdredacteur Arendo Joustra: ‘Niks is wat het lijkt in België’. En, zo poneert hij met verve, ‘dat geldt letterlijk voor de taal, althans het Vlaams, dat Nederlands oogt, maar niet is’.

Als je Vlamingen de kast wil opjagen – inderdaad, Jeroen Brouwers – moet je het zo doen en hoog van je hoofdredactionele troon even laten afdrukken op glanzend papier dat het Nederlands dat in Vlaanderen gesproken wordt eigenlijk geen Nederlands is. Ik zweer het, het staat er. Anno 2015.

XI. ‘OVER BELGIË DENKEN NEDERLANDERS ZELDEN’

Maar misschien is dat onbegrip van Nederlanders over het Nederlands dat in Vlaanderen wordt gesproken enkel een uiting van een veel groter onbegrip en een gevolg van een grote desinteresse.

Ik word even persoonlijk. Naar aanleiding van mijn benoeming tot hoofdredacteur van NRC wijdde de gewezen hoofdredacteur van de krant J.L. Heldring op 8 juli 2010 zijn column *Dezer Dagen* aan de Vlaams-Nederlandse betrekkingen. ‘Waarom ben ik ooit begonnen met het lezen van *De Standaard*?’, schreef Heldring. ‘Omdat ik vond dat ik iets moest weten van ons buurland. Als dat ooit zou uiteenvallen – en over die mogelijkheid had een Frans diplomaat mij al dertig jaar geleden onderhouden – dan zou dat gevolgen hebben voor het interne evenwicht in Europa, dus ook voor Nederland.’

Een briljante geest als Heldring geeft hier eigenlijk toe dat het buurland België als dusdanig niet echt zijn belangstelling wegdraagt, maar wél de mogelijke gevolgen van een boedelscheiding aan de zuidgrens van Nederland.

Heldring gaat verder in die column. ‘Over België dachten (en denken) de Nederlanders zelden. (Een uitzondering: in 1993 stuurde minister Kooijmans een interessante notitie naar de Tweede Kamer over de Nederlands-Belgische betrekkingen. Nooit meer iets over gehoord.)’

Eigenlijk wel een ontzuisterende vaststelling van een columnist, die juist vanwege die nuchterheid werd geroemd. ‘Over België denken Nederlanders zelden’, zegt Heldring,

die toegeeft dat hij onder invloed van de historicus Geyl ooit gecharmeerd was door de Groot-Nederlandse gedachte. ‘Maar van die romantiek ben ik gauw genezen’, schrijft hij. Wie overigens dacht dat in dit jubeljaar van 200 jaar Verenigd Koninkrijk der Nederlanden diep over België wordt nagedacht in Nederland verwijs ik nog eens naar de speciale editie die *Elsevier* publiceerde.

‘De Nederlanders hebben hun zuiderburen herontdekt’, juicht daar in het al geciteerde hoofdartikel Arendo Joustra. Ik citeer hem met wat gekrulde tenen. ‘Ze flaneren over de boulevards van Knokke, beklimmen de heuvels van de Ardennen, winkelen in Antwerpen, bewonderen de kunsten in Brussel, eten in Gent en wandelen in Wallonië’. Echt veel verder dan belangstelling voor winkelen, eten en drinken komt *Elsevier* jammer genoeg niet.

Dat is niet nieuw. Jan Schinkelshoek, gewezen lid van Tweede Kamer voor het CDA, vatte het in een opiniestuk in *de Volkskrant* op 13 december 2007 al uitstekend samen: ‘Eigenlijk heeft Nederland nooit goed geweten wat het met België aan moet’. Of lees eens mee wat Frans Timmermans, intussen eurocommissaris, in *de Volkskrant* schreef op 10 oktober 2000. ‘De meningsvormers in de Nederlandse politiek en pers hebben weinig belangstelling voor Vlaanderen. In de aandachtshiërarchie lopen ze ver achter bij Britten, Duitsers en Fransen.’

Nederland kijkt niet enkel niet naar Vlaanderen, het koketteert zelfs graag met het idee dat het eigenlijk niet met Vlaanderen bezig is. Henk Hofland, ook al een ex-hoofdredacteur van mijn krant, schreef in *de Haagse Post* van 6 juli 1985: ‘Ik heb geen verstand van België; het is het meest toegankelijke buitenland dat we hebben, maar de gemeenschappelijke taal werkt bedrieglijk, want het is ook het ingewikkeldste. Over het Vlaamse streven naar zelfstandigheid weet ik geen zinnig woord te zeggen, maar wat er omheen gebeurt blijft verdacht’ (geciteerd in Brouwers, *Sire*, 45).

We doen vanuit Vlaanderen opmerkelijk genoeg heel gemakkelijk vergoelijkend over dat gebrek aan belangstelling vanuit Nederland. Geert Buelens, een door mij bewonderde Vlaming in Nederland, schrijft in een recente publicatie: ‘Het valt Nederlanders niet aan te rekenen dat ze de Belgische staatsvorming nooit hebben begrepen en dus het onderscheid tussen “Vlaanderen” en “België” nooit onder de knie hebben gekregen.’ (*Beste Buren. Belgen over Nederland en Nederlanders over België*, 49)

Hoezo? Als in mijn eigen krant iemand Engeland, Groot-Brittannië en het Verenigd Koninkrijk door elkaar haspelt wordt die terecht door Nederlandse collega’s meteen terechtgewezen. Maar voor Vlaanderen en België hoeft dat blijkbaar niet.

XII. ‘DE VOORTGANG VAN DE GOEDE VOORNEMENS IS STROPERIG’

Het is daarom merkwaardig om vast te stellen dat de Vlaamse politici intussen graag volhouden dat Nederland wel degelijk Vlaanderen kent. Kijk eens wat Geert Bourgeois

in *de Volkskrant* (20 mei 2015) laat optekenen. ‘Belangrijk is dat de Nederlandse politici Vlaanderen wel goed kennen. Die weten welke bevoegdheden Vlaanderen heeft en welke bevoegdheden bij België zitten. Nederland gaat daar heel complexloos en correct mee om.’

Daar, mijnheer Bourgeois, durf ik aan te twijfelen. Ik kom voortdurend Nederlandse politici tegen die er geen benul van hebben welke bevoegdheden waar zitten.

En kijk eens naar de uitnodiging die mijn vriend Axel Buyse, de Algemeen Afgevaardigde van de Vlaamse Regering in Den Haag en dus de onofficiële ambassadeur van Vlaanderen in Nederland, zendt om mij uit te nodigen voor de Receptie ter gelegenheid van het Feest van de Vlaamse Gemeenschap, op 3 juli 2015.

Op die uitnodiging voor de borrel schrijft hij letterlijk: ‘Voor Nederlanders is de staatsstructuur van federaal georganiseerde landen als Duitsland of België niet vanzelfsprekend’. Axel Buyse legt daarom netjes uit dat Vlaanderen ‘zijn eigen buitenlands beleid voert over de overheidsbevoegdheden waarop de Vlaamse autonomie slaat, zelfstandig verdragen afsluit met andere landen en dan ook een eigen uitgebreid diplomatiek netwerk heeft.’ Hij gaat verder: ‘Als deelstaat met een sterke eigen identiteit voert Vlaanderen ook een eigen vlag, met een eigen volkslied en een eigen nationale feestdag.’

Dames en heren. Ik word vaak uitgenodigd op recepties voor nationale feestdagen. Maar nooit kreeg ik een uitnodiging met zo’n mooi lesje in staathuishoudkunde op de invitatie gedrukt.

In een andere uitnodiging die ik van dezelfde Axel Buyse kreeg, namelijk voor een symposium over de Nederlands-Vlaamse samenwerking dat op 30 september jongstleden werd gehouden, wordt heel terecht en eerlijk het volgende opgetekend: ‘De premiers van Nederland en Vlaanderen overleggen periodiek om de strategische samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen te versterken. In dit kader worden velerlei initiatieven ontplooid. De voortgang bij al deze goede voornemens is soms echter stroperig.’

Met andere woorden. Bourgeois heeft geen gelijk. Of, zoals de Nederlandse koningin Máxima zou zeggen: Bourgeois was een beetje dom.

Over Bourgeois nog dit. Toen een Belgische tv-ploeg onlangs met een foto van Geert Bourgeois naar Nederland kwam, werd hij door niemand herkend. ‘Jullie minister-president? Had die geen vlinderdasje?’ vroeg een vrouw aan de cameraploeg. (*de Volkskrant*, 20 mei 2015)

De gewezen Nederlandse ambassadeur in Brussel Henne Schuwer zet het wel in de juiste context. Op de vraag hoeveel kennis ambtenaren op de ministeries in Nederland hebben van België antwoordde hij: ‘Niet zoveel. Ze denken meer te weten dan ze weten. Men verdiept zich niet in België. Bij Japan denken ze: daar moeten we eens een boek over lezen. Bij België denken ze dat het een beetje is zoals Nederland. Quod non.’ (NRC, 8 april 2011) Dick Dresselhuis, Algemeen Directeur van de Nederlandse Kamer van Koophan-

del in Brussel, bevestigt eigenlijk wat de Nederlandse ambassadeur zegt: ‘Als Vlamingen en Nederlanders elkaar kennen en begrijpen, dan gaat het vaak uitstekend. Maar het probleem is dat ze elkaar vaak onvoldoende kennen en ook onvoldoende de moeite nemen om elkaar beter te leren kennen. Daardoor is samenwerking tussen Vlamingen en Nederlanders vaak een bron van vele misverstanden.’ (geciteerd door Van Wijk, *Waarom Belgen niet kunnen voetballen en Nederlanders nooit wereldkampioen worden. Over de moeizame samenwerking tussen Belgen en Nederlanders*. 131)

Het geldt ook de andere kant op. De gewezen Belgische ambassadeur in Den Haag, Luc Teirlinck, zei bij zijn afscheid in 2006 aan Hugo Camps: ‘Vlamingen zijn niet goed op de hoogte van wat er in Nederland leeft. Nederlanders spreken met veel meer sympathie over België dan omgekeerd. Dat komt omdat veel Belgen Nederland niet kennen. Wij zijn vaak te streng in de beoordeling van Nederlanders.’ (*Belgen*, 222)

Dat niet kennen leidt soms tot pijnlijke toestanden. Herinnert u zich nog Karel de Gucht in 2005? De man die toen minister was van Buitenlandse Zaken in de regering van Guy Verhofstadt vatte in een gesprek met *Het Laatste Nieuws* de Nederlandse politiek als volgt samen: ‘Plots stond de massa daar achter een extravagante relnicht, een dandy met afwijkende opvattingen en een Bentley met chauffeur. Daarna kiest die massa voor Jan Peter Balkenende, een mix van Harry Potter en brave stijfburgerlijkheid, een man in wie ik geen spoor van charisma kan ontwaren. Toen had je de moord op Theo van Gogh, waarna plots die vreemde Geert Wilders met zijn rare kapsel populair werd’.

De Belgische ambassadeur werd op het matje groepen door minister Bot van Buitenlandse Zaken en De Gucht moest excuses aanbieden.

Overigens zei De Gucht aanvankelijk dat hij de woorden die *Het Laatste Nieuws* had afgedrukt niet had uitgesproken. Tot we op tv de bandopname hoorden. Toen riep hij dat zijn ambtenaren de tekst van het interview hadden afgekeurd. Iets wat ook niet waar bleek te zijn. Maar dat is een ander verhaal.

De Gucht is trouwens niet de enige Belgische politicus die op zijn minst onhandige uitspraken over Nederlanders op zijn palmares heeft staan. In een poging om zich te verzetten tegen het xenofobe gedachtegoed van het toenmalige Vlaams Blok zei Marc van Peel eind jaren negentig als voorzitter van de CVP dat hij liever met twee Marokkanen op een onbewoond eiland zou zitten dan met twee Nederlanders. Marokkanen konden de uitspraak wel appreciëren. In diezelfde periode (1998) zei wijlen premier Jean-Luc Dehaene: ‘In Nederland is alles beter geregeld dan hier, maar ik zou er niet willen wonen.’ Neen, we kennen elkaar niet goed en daarom gebruikt Van Istendael terecht over Nederland het beeld van ‘een afgelegen eiland, waar de inboorlingen zich te buiten gaan aan raadselachtige rituelen als daar zijn het achterna hollen van modegrillen, het splitsen van kerkgenootschappen en het weghakken van uitsteeksels boven het maaiveld’. (*Tot het Nederlandse volk*, 11)

XIII. NONSENS

Juist omdat die belangstelling te gering is sloegen Geert Wilders en zijn acoliet Martin Bosma de plank totaal mis toen ze op 7 juli 2008 in *NRC* in een opiniestuk pleitten voor de gezamenlijke Nederlanden. ‘Laat het volk zich via referenda uitspreken over een hereniging’, aldus de schrijvers. ‘In onze harten zijn we nooit gescheiden. We horen bij elkaar. Nederland moet de Vlaamse leeuw aan de borst drukken. En zeggen: welkom thuis. We zijn je nooit vergeten.’ Grotere nonsens heeft er waarschijnlijk nooit op de opiniepagina’s van *NRC* gestaan.

Het pleidooi van Bosma en Wilders sloeg overigens meteen dood. Zelfs Bart de Wever, als leider van de N-VA ook de erfgenaam van de groot-Nederlandse gedachte in Vlaanderen, moest er, zo bleek, niks van hebben. ‘Wilders dacht er niet over na toen hij erover begon’, aldus De Wever (*NRC*, 11 oktober 2008). ‘Je kunt niet voorbijgaan aan vierhonderd jaar feitelijkheden. Groot-Nederland werd gebruikt als een stijlfiguur in het anti-belgicisme. Men wilde gewoon een alternatief voor België, zonder daar werkelijk in geïnteresseerd te zijn. Mensen spraken over Nederland zonder daar ooit een voet te zetten. Er was een grapje. Groot-Nederland? Als het kan, morgen. Maar dan zonder de Hollanders alstublieft’.

Even nonsensicaal als het pleidooi van Wilders en Bosma in *NRC* was de open brief van Rudi de Kerpel aan prins Willem-Alexander in *de Volkskrant* van het jaar daarvoor (25 augustus 2008). Daarin vraagt hij aan de toenmalige troonopvolger of Vlaanderen zich bij Nederland mag aansluiten. De reactie van de prins was, gelukkig, een groot stilzwijgen.

XIV. DEBIEL NAKOMERTJE

Houden we dan niet van elkaar? Ja en neen, zo hoorde en las ik de voorbije maanden in mijn soms reële, soms virtuele zoektocht aan beide kanten van de grens.

Heel geregeld hoorde ik de mooie boutade: ‘Nederlanders houden van Belgen, maar respecteren ze niet. Belgen houden niet van Nederlanders, maar respecteren ze wel’. Er zit een grond van waarheid in.

Over liefhebben gesproken. De Nederlandse striptekenaar Dick Matena zei het onlangs als volgt: ‘Nederland en België. Het is altijd een eigenaardige haat-liefdeverhouding geweest tussen die twee. Dat wil zeggen dat in het algemeen Belgen Nederlanders haten en Nederlanders Belgen liefhebben, maar dan wel een beetje zoals ouders een zwak hebben voor een debiel nakomertje. Belgen zijn zo aardig, roepen ze dan. Zo beleefd, zo bourgondisch. Ja, zo leuk! (*Beste Buren*, 162)

In zijn Pacificatielezing in 2008 omschreef de knappe Herman Pleij het heel beeldend: ‘Zeker vanaf de Tweede Wereldoorlog ziet men (in Nederland) België graag als een feestvoorziening van het eigen land. In deze paradijsstun voor culinair en ander zinnelijk genot kan men tijdelijk het beest uithangen, om daarna weer opgelucht de strakke orde

van het eigen vaderland te aanvaarden. Door die beeldvorming zijn Belgen uitgegroeid tot bourgondische feestgangers die immer breugeliaans tafelen, het liefst met de vlakke hand in een plas bier slaan, onafgebroken op elkaars vrouwen en mannen jagen, bulderend zingen, met vaandels zwaaien en tegelijkertijd de katholieke kerk in ere houden om door periodieke boetedoening steeds weer opnieuw te kunnen zondigen.’

Die beeldvorming is niet helemaal weg, zo merkte Tom Verhaegen, Vlaamse topman bij het Nederlandse Grolsch vorig jaar nog op. ‘Belgen zijn in de ogen van de Nederlanders een soort hobbits. Aardig, sympathiek, wel leuk, maar niet echt een concurrent.’ (*Belg in de Boardroom*, 55)

Zijn collega, de Vlaamse Lieve Declercq, CEO van Vitens, het grootste waterbedrijf in Nederland, zegt dan weer over haar Nederlandse collega’s: ‘Iedereen in Nederland heeft een mening. Soms denk je wel eens, het zou fijn zijn als er een paar minder een mening hebben’. (*Belg in de Boardroom*, 71)

Zij krijgt daarin bijval van Johan Swinnen, gewezen Belgisch ambassadeur in Den Haag, die ooit aan Hugo Camps zei: ‘Wat mij vooral in Nederland opvalt, is de open debatcultuur. Ik vraag me soms weleens af of de debatcultuur in Nederland geen doel op zichzelf is geworden. Hoe zit het met de absorptiecapaciteit van de burgers?’ (*Belgen*, 166)

Ambassadeur Henne Schuwer, die ik al eerder citeerde, antwoordt op de vraag hoe Belgen naar Nederlanders kijken (NRC, 8 april 2011): ‘Met haat en liefde. Er is bewondering voor het entrepreneurschap en de manier waarop Nederland is georganiseerd. Ze vinden wel dat we dat niet onder stoelen of banken steken.’

En sta me toe om hier nog eens Geert van Istendael te citeren die over meningen, debat en de overlegcultuur in Nederland het volgende zegt: ‘Je overlegt, overlegt, overlegt, overlegt, tot de koffie koud is, tot de bekertjes fijngeknepen zijn, tot het iedereen scheemt voor de ogen, kortom tot iedereen vertwijfelt stamelt: ik ben het eens met iedereen.’ (*Tot het Nederlandse volk*, 43)

Eind augustus was de Vlaamse filosoof en psychiater Damiaan Denys te gast bij het bijna legendarische *Zomergasten*. De tegenstelling tussen Hollanders en de wereld voorbij Wuustwezel kwam vaak terug. Volgens Denys verdraagt Nederland geen twijfel en wil het alles benoemen. ‘Frankrijk is van de zachte erotiek. Nederland van de porno’, zo zei hij treffend.

XV. KARIKATUREN

Dames en heren. Uit al het voorgaande moge blijken dat we eigenlijk weinig belangstelling hebben voor elkaar en zelfs weinig moeite doen om elkaar echt te leren kennen. Ook moge duidelijk zijn dat we soms in grappige beelden over elkaar spreken.

Erger is dat dat soms onuitroeibare karikaturen dreigen te worden. Ik heb echt geen moeite moeten doen om echt complete onzin te vinden. Ik beperk mij tot enkele voorbeelden.

Luister naar wat de Nederlander Dick Matena over de Belgen zegt in het boek *Beste Buren*, dat amper een paar jaar geleden verscheen:

‘Richt een vreemdeling zich op hoge toon tot de Belgen, dan zullen ze zwijgend luisteren, geen weerwerk leveren, beleefd de pet afnemen en de aftocht blazen. Daarna zullen ze alles in het werk zetten om via omtrekkende bewegingen vanuit allerlei hinderlagen diegene die ze beledigd heeft een mes in de rug te steken, vijftig jaar later nog desnoods.’ (*Beste Buren*, 162)

Of Hanneke Siebelink in datzelfde boek: ‘Een Vlaming krijgt op school vooral veel feiten aangereikt. Zelfstandig denken, een eigen mening vormen, wordt niet of nauwelijks gestimuleerd’. (*Beste Buren*, 168)

En nog iemand in alweer diezelfde bundel. De Nederlandse schrijver Oscar van den Boogaard, die toch al vele jaren in België woont, beweert er staalhard: ‘Belgen zijn de grootste individualisten die er bestaan. Als bij voetbalwedstrijden de Turken of de Italianen winnen, rijden die luid toeterend en zwaaiend met hun vlaggen door Brussel, maar als de Belgen hebben gewonnen, merk je daar niets van’. (*Beste Buren*, 99)

Je vraagt je af waar Siebelink was in het Vlaamse onderwijs van de voorbije decennia en waar Van den Boogaard de voorbije jaren was na overwinningen van de Rode Duivels.

Zij zijn niet de enigen die soms ronduit larie vertellen. Lees eens wat de Vlaamse filosoof Paul Wouters in een recent boek schrijft dat breeduit werd overgenomen in april van dit jaar (!) door de kwaliteitskrant *Trouw*. Vlaamse dames, houd u vast: ‘Een Belgisch madammeke lijkt in het huishouden een positie te bekleden ergens tussen de kinderen en huisdieren enerzijds en de heer des huizes anderzijds. Wanneer meneer en mevrouw samen uitgaan en andere stellen ontmoeten, dan klitten de dames van het gezelschap vanzelf aan elkaar. Zij hebben andere gespreksonderwerpen dan mannen: kinderen, huishouden, mode, televisie en, als de avond vordert, natuurlijk ook de mannen. De typisch Belgische vrouw heeft een baan, maar die lijkt in haar leven een soort goedaardig gezwel te zijn: je draagt het met je mee, echt prettig is het niet, maar het is gelukkig niet nodig om het erover te hebben. Een Nederlandse dame gaat uit van een gelijkwaardige taakverdeling, staat op haar rechten en er moet met haar gepraat worden.’

Ik zweer het. Deze ongein over Belgische madammekes drukt de ‘misschien wel beste krant van Nederland’, *Trouw*, af op 8 april 2015. Niet in 1915. In 2015.

Diezelfde Wouters schrijft overigens over de Belgische man: ‘Als hij thuiskomt ziet hij graag het eten op tafel staan en dan kan hij opmerkelijk lang voor de televisie hangen. Een goed gesprek heeft hij op zijn werk of in de kroeg al gehad.’ (*Nederland-België. Met die burens heb je geen vrienden meer nodig*, 48) Ongelooflijk dat een uitgever hier papier aan verspilt.

Verschuiven er dan geen verstandige uitspraken over elkaar? Om eerlijk te zijn: het was soms zoeken. Ik citeerde er al verschillende en wil nog even expliciet Luc Devoldere noemen van *Ons Erfdeel*, die in een opiniestuk van 13 juni 2013 in *NRC* terecht schreef:

‘Wij zijn ook verschillend. Nederland behoort met Frankrijk tot de sterke natiestaten in Europa; België met Italië tot de zwakke. Nederland denkt dat het een klein groot land is, in het verleden een wereldmacht. België weet dat het gewoon een klein land is. Dat scheelt in ambitieniveau. In Nederland valt de staat samen met de natie en de monarchie. In België is Vlaanderen op zijn minst een natie in wording. Het Hof heeft moeite het land nog te verbinden.’

XVI. NOSTALGIE EN LEEDVERMAAK

Om maar te zeggen, in mijn zoektocht naar Belgen over Nederland en Nederlanders over België keek ik soms raar op. Ik kwam ook iets anders tegen. Namelijk gevoelens van nostalgie, met name van Vlamingen naar een ander Nederland. Dit werd goed verwoord door de Vlaamse columnist Chris van Camp. ‘Ik heb heimwee naar het Nederland van mijn dromen’, schreef ze een paar jaar geleden. ‘Het mythische Walhalla waar weirdo’s thuis waren, ... waar een Herman Brood met Nina Hagen een wilde romance leek te beleven, ... waar Cremer schandaalromans schreef, Rutger Hauer en Monique van de Ven bloot gingen in *Turks Fruit*,... Zwangere vriendinnen zochten hun heil over de grens omdat abortus in het land van Boudewijn niet bestond. Ze kwamen terug met verhalen vol begrip en moederlijke zorg, gratis voorbehoedmiddelen en toch geen preek. Nooit belerend waren ze "daar"...

Maar dat Nederland is niet meer. Het lijkt nog slechts een uit herinneringen opgetrokken fata morgana. Het progressieve gidsland, de voorhoedevechters voor persoonlijke vrijheid kregen een fatale klap van de slinger der tijden. Zwiepend van het ene uiterste naar het andere werd alle tolerantie van de kaart geveegd, meer nog dan bij ons woekert de regelnerij. Met man en macht wordt er gewrikt om de wijzers van de klok terug te draaien naar fatsoenstijden.’ (*Beste Buren*, 74)

Datzelfde gevoel van nostalgie en zelfs bitterheid vond ik ook bij Hugo Camps. ‘Hollands lef is vandaag alleen nog maar krampachtig pragmatisme. Het appelleert niet meer aan het activisme van de jaren zeventig, en nog minder aan de verbeeldingskracht van de jaren zestig.

Nog steeds is Nederland een grotebekkenmaatschappij, maar dat ligt bestorven in het geestelijk niemandsland dat het inmiddels is geworden. Een bang land. Alom angst. Angst voor het vreemde, angst voor Europa, angst voor tegensprekelijke argumenten en nuances, angst voor verlies van alles wat er is. Handen af van Sinterklaas! Het land van Wilders.’ (*Beste Buren*, 82)

Opmerkelijk toch, die nostalgie naar een Nederland dat eigenlijk nooit bestaan heeft. Ja, op een paar vierkante kilometer in Amsterdam. Maar niet in Enschede, Vlissingen of Zwolle.

Ik lees in die citaten echt blindheid voor een historische realiteit. Maar ook blindheid

voor het Nederland van vandaag dat, gelukkig maar, zoveel rijker en genuanceerder is dan het land van Wilders.

Hier vond ik weer steun bij Geert van Istendael in zijn open brief aan het Nederlandse volk: ‘Het beeld dat u buitenlanders tot voor kort, laten we zeggen tot omstreeks de eeuwwisseling, graag van uzelf voorhield, was zeker niet spectaculair, maar oogde wel bijzonder fraai. Ver doorgedreven democratie, overleg, consensus, tot het uiterste en uitgedijde tolerantie, zakelijkheid, redelijkheid, individualisme, progressiviteit. Samengevat: Nederland gidsland... Alleen er klopt geen ene moer van.’ (*Tot het Nederlandse volk*, 54) Die gevoelens van nostalgie worden afgewisseld met steekvlammen van leedvermaak. ‘Nederland was toch het gidsland, niet?’, hoor ik voortdurend Vlamingen sneren. In België werden politici vermoord als André Cools, in België functioneerde de politie niet ten tijde van Dutroux, in België was er een populistische partij waartegen de gevestigde partijen niet op konden. Dat zou, zo dacht Nederland eind jaren negentig, hier helemaal niet gebeuren.

En toen kwamen de moorden op Pim Fortuyn en op Theo van Gogh, toen kwam Srebrenica, toen riep Wilders ‘minder, minder, minder’ Marokkanen, toen bleek de politie in Nederland niet echt goed te functioneren, en ga zo maar door.

Het leidt bij veel Vlamingen tot een, wat mij betreft, nogal ongepast opgezwollen gevoel van leedvermaak. Het gidsland is verdwenen, al beseffen veel Nederlanders dat dan ook weer niet. Laat mij nog eens Van Istendael citeren. ‘Uw land zoekt zichzelf weer bij elkaar uit de her en der verspreid liggende wrakstukken. De consensus die sinds de jaren zestig gold, is voorgoed verloren. Nederland is vandaag chaotischer dan het in lange tijd was.’ (*Tot het Nederlandse volk*, 100)

XVII. SLOT

Dames en heren, ik kom aan het slot. Ik heb u meegenomen in mijn verhaal. Dat van een Vlaamse man, opgevoed in Vlaanderen maar met een goede scheut Nederlandse televisie, de Nederlandse populaire cultuur en later een klein bergje Nederlandse kranten en tijdschriften. De man die intussen ruim vijf jaar in Nederland woont en werkt, die veel hoort over samenwerking tussen België of Vlaanderen enerzijds en Nederland anderzijds. Maar intussen moet vaststellen hoe culturele verdragen verzanden in een tekort aan geld, hoe media steeds minder over elkaar berichten, hoe Vlamingen en Nederlanders weliswaar welwillend zijn, maar met de rug naar elkaar leven. Hoe Nederlanders nog steeds niet geloven dat de taal die ik spreek écht wel Nederlands is. Dat alles niet uit nijd of boosaardigheid, maar uit onverschilligheid. Als gevolg daarvan stel ik vast dat clichés welig kunnen tieren en ronduit nonsensicale opvattingen geregeld zelfs de pagina’s van de serieuzere kranten halen.

Echt veel rancune en wrok zoals in de negentiende eeuw heb ik op mijn tocht niet ont-

moet. Maar evenmin erg veel animo om samen te werken.

Dat alles is natuurlijk geen drama. Niemand lijdt er honger door, heeft er pijn van of gaat eraan dood. Maar is het geen opvallende paradox dat, in een wereld waarin het steeds makkelijker wordt om ook dankzij nieuwe media kennis te nemen van elkaar, wij steeds verder van elkaar groeien? Dat we steeds minder van elkaar weten en misschien wel willen weten? Dat onze naaste burens, verre burens zijn? Dat onze oogkleppen strakker worden aangespannen? En vooral: dat we kansen laten liggen om elkaar te kittelen en te bevruchten, uit te dagen en te verrijken?

Vlaanderen en Nederland blijven nu eenmaal het dichtste buitenland van elkaar, want, om nog eens Devoldere te citeren: 'Er is de taal, de gedeelde geschiedenis van aantrekkingskracht en aftopping. We hebben meer gemeen dan we zelf denken.'

Daarom, beste organisatoren en toehoorders van deze Pacificatielezing, ben ik blij met initiatieven als *Ons Erfdeel*, de Brakke Grond, de Taalunie, De Burens... En ben ik blij met trots dat ik deze Pacificatielezing mocht houden. Die, hoe beperkt van opzet ook, wel Vlamingen en Nederlanders samenbrengt, al 32 jaar. In Gent en Breda. Houdt, beste organisatoren, dit vuurtje brandend.

XVIII. VROUW

Toch nog één ding vooraleer we het glas heffen. Dit was de 32ste Pacificatielezing. Netjes verdeeld tussen 16 Vlamingen en 16 Nederlanders. Zo hoort het natuurlijk. Maar bij het overlopen van de lijst met sprekers uit noord en zuid viel me iets op.

Welgeteld vier van de 32 lezingen werden gegeven door vrouwen: Hella Haasse in 1986; Greetje van den Bergh in 1994; Mia Doornaert in 2007; en Marita Mathijssen in 2010. Voor elke vrouw die hier sprak waren er zeven mannen. Eén vrouw per decennium. Zowel in Vlaanderen als in Nederland steekt in de media het debat de kop op over quota. Quota in de politiek. Quota in het bedrijfsleven. Quota op televisie. Het liberale *NRC Handelsblad*, waarvan ik de hoofdredacteur mag zijn, verzet zich met klem tegen deze quota. Maar als ik de lijst van Pacificatielezings zie, dan bekruipt mij het gevoel dat quota hier nuttig zouden zijn.

LITERATUUR

Het Onverenigd Koninkrijk. 1815-1830 – 2015. Een politiek experiment in de Lage Landen.
Remieg Aerts en Gita Deneckere (red.), Rekkem, 2015.

Beste Buren. Belgen over Nederland en Nederlanders over België.
Benno Barnard en Thomas Blondeau, 2011.

'Sire, er zijn geen Belgen'.
Jeroen Brouwers, Boekenweekessay, 1988.

Vlaamse leeuwen.
Jeroen Brouwers, Amsterdam/Antwerpen, 1994.

Belgen. 29 interviews over Nederland, Vlaanderen en Wallonië.
Hugo Camps, 2011.

Belg in de Boardroom. De Belgische aanpak voor ambitieuze managers.
Gerd De Smyter, Amsterdam, 2013.

Verdwaald in al onze talen. Babel in de Lage Landen,
Luc Devoldere, Pacificatielezing, 2013.

Hoe Vlaams mag uw Nederlands zijn? 1.000 Belgisch-Nederlandse leenwoorden.
Een woordenlijst van *De Standaard*. 2015.

Ons België. Wat Belgen en Nederlanders verbindt en scheidt,
200 jaar nadat zij een koninkrijk vormden.
Speciale editie *Elsevier*, 2015.

Hoe Belgisch is Nederland, hoe Hollands is Vlaanderen.
Over de mentale boedelscheiding tussen noord en zuid.
Herman Pleij, Pacificatielezing, 2008.

Tot het Nederlandse volk.
Geert van Istendael, Amsterdam/Antwerpen, 2010.

Waarom Belgen niet kunnen voetballen en Nederlanders nooit wereldkampioen worden.
Over de moeizame samenwerking tussen Belgen en Nederlanders.
Evert van Wijk, Tielt, 2010.

Nederland-België. Met die burens heb je geen vrienden meer nodig.
Paul Wouters, Rotterdam, 2015.

PACIFICATIELEZINGEN

- 1981 Albert H. VAN DEN HEUVEL | Het ideologieloze tijdperk
- 1982 Dirk DOLMAN | Het parlement als pacificatie
- 1983 Edward SCHILBEECKX | Vrede door gerechtigheid
- 1984 Kees C.A.M. MIDDELHOFF | Wortels van een misverstaan
- 1985 Johannes G.C.A. BRIELS | De Zuidnederlandse immigratie omstreeks 1572-1630: Een vergeten bladzijde uit de geschiedenis van de Nederlanden
- 1986 Hella S. HAASSE | De Lage Landen en het Platte Vlak: Kanttekeningen bij een gemeenschappelijke literatuur
- 1987 Han ENTZINGER | Immigratie en pluralisme
- 1988 Fons RADEMAKERS en Roland Verhavert | De Nederlandse film
- 1989 Jan HOET | De kunst als waarde van morgen
- 1990 Maarten MOURIK | Culturele coëxistentie in Europa: de noodzaak van een nieuwe pacificatie
- 1991 Geert VANISTENDAEL | En België heeft Vlaanderen gemaakt
- 1994 Greetje VAN DEN BERGH | Tussen handhaven en verdwijnen: Het Nederlands in een eenwordend Europa
- 1995 Cees FASSEUR | Verbittering en verzoening: Nederland en zijn koloniale nalatenschap
- 1996 Herman BALTHAZAR | Brabantse en Hollandse patriotten: De Revolutietijd in Noord en Zuid, eender en anders
- 1997 J.L. HELDRING | Pacificatie van Europa?
- 1999 Eric SUY | Prolegomena voor een pacificatie tussen de volken
- 2000 Derk-Jan EPPINK | Over de Moerdijk: Cultuurkloven in Europa
- 2001 Gerard MORTIER | Europa: het gevaar van de verstomming
- 2002 Paul BEUGELS | Bondgenoten in Cultuur
- 2003 Jozef DELEU | De Lage Landen 'in de vaart der volken'
- 2004 Michaël ZEEMAN | Nederlands Geestesmerk? De Lage Landen en hun zelfbewustzijn in hun posthistorisch heden

- 2005 Rik TORFS | Religie, vrede en onvrede
- 2006 Paul SCHNABEL | In het zicht van de toekomst
- 2007 Mia DOORNAERT | Europa als in een duistere spiegel
- 2008 Herman PLEIJ | Hoe Belgisch is Nederland, hoe Hollands is Vlaanderen
Over de mentale boedelscheiding tussen noord en zuid
- 2009 Johan DECAVELE | De Pacificatie van Gent her(be)dacht
- 2010 Marita MATHIJSEN | Relatiebemiddelaars voor en na de scheiding van tafel en bed
1830 en de Nederlandse en Vlaamse literatuur
- 2011 Ludo ABICHT | Universalisme – Verscheidenheid – Vermenging: een maatschappelijke
Bermudadriehoek?
Over samenleven in tijden van crisis
- 2012 Paul SCHEFFER | De grenzen van Europa
- 2013 Luc DEVOLDERE | Verdwaald in al onze talen – Babel in de Lage Landen
- 2014 Frits VAN OOSTROM | Ridderkrijg en Burgervrede
Over de dynamiek van twee syndromen sinds de Middeleeuwen en hun driehoek met de taal
- 2015 Peter VANDERMEERSCH | Geen Nederlander ligt er wakker van,
geen Vlaming kan ervan slapen
Over de onzichtbare kloof tussen noord en zuid

- In 1981 tot 1988, in 1990, 1994, 1995, 1997, 2000, 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012 en 2014 werden de lezingen te Gent gehouden.
- In 1989 en 1991 werden de lezingen in Terneuzen gehouden.
- In 1996 werd de lezing te Leiden gehouden.
- In 1999 werd de lezing te Dordrecht gehouden.
- In 2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013 en 2015 werden de lezingen te Breda gehouden.